

مقاله پژوهشی:

نقش مؤلفه های اطلاعات و امنیت در تعامل مدیریت بحران های امنیتی^۱

۲۰.۱۰۰۱.۱.۳۳۲۹۲۵۳۸.۱۴۰۱.۱۲.۴۶.۱.۶

محمودرضا محمودبابویی^۲، حسین ذوالفقاری^۳، احمدرضا رادان^۴، بهرام بیات^۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۰۷

چکیده

در تعامل دستگاه های حکومتی برای مدیریت بحران های امنیتی، ابعاد «اطلاعاتی-امنیتی»، «عملیات روانی-رسانه ای» و «مدیریتی-فرماندهی» احصاء که در مقاله حاضر با هدف شناسایی عوامل مؤثر اطلاعاتی و امنیتی به عنوان یکی از ابعاد تعامل تدوین شده است و تلاش می نماید مؤلفه ها و شاخص های «اطلاعاتی-امنیتی» را با بهره گیری از نظریه های خبرگان و اندیشمندان، شناسایی نماید. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی است که با رویکرد آمیخته انجام شده است. مشارکت کنندگان این پژوهش، صاحب نظران دانشگاهی، خبرگان، فرماندهان و مدیران حوزه امنیتی، انتظامی که دارای سوابق علمی و عملی هستند که با روش نمونه گیری هدفمند در بخش کیفی ۳۸ نفر و در بخش کمی ۴۶ نفر از آنان انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده ها در بخش کیفی مصاحبه و در بخش کمی پرسشنامه محقق-ساخته بود که روایی سازه و پایایی ترکیبی آن مورد تأیید قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده ها در بخش کیفی از تحلیل مضمونی و در بخش کمی از مدل تأیید عاملی سه سطحی در نرم افزار اسمارت پی ال اس استفاده شد. در بعد مورد مطالعه، چهار مؤلفه شامل شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور، شورای تأمین استان و شورای تأمین شهرستان احصاء و برای هر کدام چهار شاخص شناسایی شد. نتیجه تحلیل داده های کمی حاکی از این است که مهمترین شاخص ها در مؤلفه های مذکور به ترتیب «بکارگیری امکانات برای مقابله با تهدیدها»، «مقابله با تهدیدها، ناهنجاری ها و مشکلات»، «تعامل اعضا با تصمیمات» و «مشورت با نخبگان و اندیشمندان» از عوامل مؤثر اطلاعاتی-امنیتی در تعامل مدیریت بحران های امنیتی می باشد.

کلیدواژه ها: اطلاعات، امنیت، انتظام ملی، بحران های امنیتی، تعامل

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکترای تخصصی دانشگاه عالی دفاع ملی با عنوان «الگوی تعاملی دستگاه های حکومتی

برای برقراری انتظام ملی در شرایط بحران» است.

۲. دانشجوی دکترای دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، رایانامه: rezababouei@gmail.com

۳. دانشیار گروه فرماندهی و مدیریت دانشگاه علوم انتظامی امین (نویسنده مسئول)، تهران، رایانامه:

Ahmaddoosti@yahoo.com

۴. استادیار گروه امنیت داخلی دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، رایانامه: rahbordi@police.ir

۵. استاد دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، رایانامه: Bahram.bayat@gmail.com

مقدمه و بیان مسئله:

امنیت از اصول مهمی است که همواره مورد توجه اندیشمندان سیاست و اجتماع بوده و دیدگاه های مختلفی وجود دارد. دین مبین اسلام، امنیت را یکی از اصول زندگی و وضعیتی اجتناب ناپذیر در زندگی اجتماعی و عنصری مهم در بهره وری از مزایا و مواهب زندگی و زمینه ساز پیشرفت انسان و جامعه بیان نموده است. امنیت یکی از مقدس ترین آرمان های الهی و بشری یاد شده است. با بررسی و کنکاش در آیات قرآن کریم پیرامون امنیت می توان به جایگاه ویژه امنیت از دیدگاه اسلام پی برد.

یکی از ابعاد بسیار مهم زندگی اجتماعی انسان، امنیت که جایگاه آن در نظام سیاسی اسلام و سعادت بشر بالاست. امنیت در اسلام مجموعه شرایط مطلوب جهت فعالیت های فرد و جامعه به نحوی که در سایه تحقق آن شرایط، جهت گیری ها به سوی اهداف آفرینش صحیح تر و کامل تر شکل گرفته و اسباب تسریع در رشد انسان فراهم شود. در نظام مبتنی بر اسلام، امنیت رژیم و سازمان حکومت، از آن جهت دارای اهمیت است که اهداف، ارزش ها، سعادت و امنیت مردم و مکتب اسلام را تأمین می کند. امنیت حکومت از آن جهت که مقدمه ای بر امنیت، رشد و تعالی جامعه است مورد توجه می باشد. بنابراین امنیت اجتماعی، عمومی و فردی در پیوند وثیقی با امنیت نظام و دولت قرار دارد و با نگاه اسلام به فلسفه و کارکرد حکومت، امنیت جامعه توأم با امنیت حاکمیت تحقق می یابد و بالعکس (شعبانی و پاشایی، ۱۳۹۵: ۲۷).

ایران یکی از کشورهای امن جهان با توجه به درک صحیح از وضعیت منطقه و بین الملل می باشد. اگر به مفهوم تعامل دستگاه های اطلاعاتی و امنیتی توجه گردد موجب انتظام و سامان دهی بهتر زندگی اجتماعی و معیشت جامعه می شود. افزایش برقراری انتظام ملی، معرفی الگوی مناسب سازمان های اطلاعاتی و امنیتی، ارتقاء فرهنگ تعامل، ارتقاء فرهنگ مشترک امنیتی، افزایش رضایت مندی جامعه، احصاء مؤلفه ها و شاخص های بُعد اطلاعاتی و عملیاتی و توجه به نظریه ها در تعامل دستگاه های اطلاعاتی و امنیتی حکومتی برای برقراری انتظام ملی در شرایط بحران می شود. فقدان الگوی تعامل در حوزه اطلاعاتی و عملیاتی تبعاتی به همراه دارد که اهم آن موارد: ضعف تعامل دستگاه ها، ضعف انسجام در اقدام هماهنگ، بسیج منابع و امکانات موجود،

ضعف در مدیریت واحد، هم گرا یا اطاعت پذیری منسجم از مدیریت اطلاعاتی و امنیتی و صرف زمان بیش از حد انتظار و تبعات جبران ناپذیر ناشی از آن می شود.

غرب آسیا از دیرباز کانون بحران های گوناگونی بوده که جهان را صحنه درگیری های ملی، منطقه ای و بین المللی نموده است (شریعتی و همکاران، ۱۳۹۹: ۸). جمهوری اسلامی ایران پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با توجه به سیاست های اتخاذ شده و حمایت های مختلف از نهضت های آزادیبخش و جبهه مقاومت، اقدامات ضد استکباری و استعماری که در تضاد با منافع و اهداف کشور های مستکبر از جمله امریکا، انگلیس، رژیم غاصب اسرائیل و حکومت های دست نشانده آنان منجر به انواع تحریم ها، جنگ های نظامی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی بر علیه ملت ایران شده است. از سوی دیگر نارسایی های داخلی علاوه بر موارد ذکر شده بالا باعث بروز ناآرامی و بحران در سطوح مختلف شده است. بحران ها به ویژه بحران های امنیتی موجب غافلگیری تصمیم گیران و ایجاد اختلال در فرآیند تصمیم گیری، به واسطه فشارهای روحی و روانی به تصمیم گیرندگان، هزینه های مادی و معنوی در جامعه را افزایش داده است. عدم یا ضعف تعامل دستگاه های اطلاعاتی و امنیتی در برقراری انتظام ملی موجب افزایش پیچیدگی بحران می گردد، لذا این پژوهش در نظر دارد الگوی تعاملی دستگاه های اطلاعاتی و امنیتی در مدیریت بحران های امنیتی را ارائه نماید.

۱. مبانی نظری

بشیری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «سیر تکوین و تحول الگوهای مفهومی تاب آوری در مدیریت بحران جوامع» در تلاش برای یافتن الگویی تاب آور در مدیریت بحران جوامع بوده است. مطابق یافته ها، مضامین «ثبات، پاسخ، بازیابی، کاردانی، افزونگی، خطرپذیری و سازگاری» به عنوان مضامین فراگیر در جوامع تاب آور تعیین و مضامین ثبات و سازگاری بیشترین تکرار را داشته و جایگاه هر مضمون در مراحل مختلف تاب آورانه در شرایط عادی، اضطراری و انتقالی مدیریت بحران شامل قبل، حین و پس از وقوع تبیین و ترسیم و مضامین به صورت تلفیقی به دلیل غنی بودن و جامعیت در مبانی الگوی مناسبی برای سنجش تاب آوری در مدیریت بحران جوامع بود.

مهري (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «ارائه الگوی راهبردی در اداره امور بحران های امنیتی بر اساس گفت‌وگو با امام و رهبری، قانون اساسی، تجارب جمهوری اسلامی ایران و بهره گیری از تجارب موفق بشری» دریافته است که با مقایسه وضع موجود و مطلوب در اداره بحران های امنیتی فاصله زیادی وجود دارد. در دکترین وضعیت مطلوبی وجود دارد ولی بین سیاست ها و وضع موجود شکاف و اشکالاتی وجود دارد. شعبانی و پاشایی (۱۳۹۵) در مقاله خود با عنوان «استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی ایران در تعامل مردم و حکومت» نتیجه گرفته است که نظام جمهوری اسلامی ایران برای اینکه بتواند ساخت درونی خود را از طریق تعامل مردم و حکومت استحکام بخشد، باید حکومت و مردم همواره در تعامل باشند و در این خصوص ۳۵ عامل شناسایی که پنج اولویت نخست وفاداری مردم به نظام، عمل به کتاب خدا و سیره پیامبر اسلام، اسلامی بودن حکومت، حرکت بر محور ولایت و تأمین امنیت برای مردم است. جلدی (۱۳۸۳) در تحقیق «بررسی مدیریت بحران در زمینه امنیت داخلی و ارائه الگوی بهینه در این مورد» دریافته است که سیستم مدیریت بحران به علت اقدام انفعالی، عدم آمادگی، عدم بکارگیری آموزش های لازم، عدم تعامل سازمانی، ضعف قوانین و تحلیل اطلاعاتی، عدم تدوین طرح ها و دستورالعمل ها و تمرین متناسب، عملکردی موفق نداشته است که تمامی این موارد را می توان در عدم ثبات ساختار مدیریت بحران و نفوذ علائق سیاسی به حوزه امنیتی کشور دانست. پیدایش شکاف ساختاری در سیستم امنیتی کشور از دیگر مسائل مهمی است که در این صحنه باید مورد توجه قرار گیرد. در شرایط بحرانی که کلیه منابع باید در کنار یکدیگر و هماهنگ عمل نمایند، گرایش های سیاسی در این صحنه به عنوان یک مانع بسیار قوی از تحقق انسجام جلوگیری نمود. این شکاف که نقطه آغازین آن نگرش های امنیتی و تحلیل های منتج از آن می باشد به میزان زیادی سبب از دست دادن زمان تصمیم گیری و اقدام به موقع گردیده است.

در اینجا لازم است متغیرهای تحقیق توصیف شوند تا حساسیت نظری تحقیق تبیین گردد.

این متغیرها عبارت است از: اطلاعات، امنیت، انتظام ملی، بحران های امنیتی، تعامل.

اطلاعات: واژه اطلاعات، اصطلاحی است که برای افراد مختلف معانی متفاوتی دارد. اطلاعات هم یک فرآیند و هم یک محصول است. هیلزمن^۱ سه فعالیت مربوط به اطلاعات را «جمع آوری داده ها، انجام بررسی و قضاوت و ارائه به سیاستگذاران» نام برده است. وزارت دفاع امریکا اطلاعات را «محصول جمع آوری، پردازش، یکپارچه سازی، تحلیل، ارزشیابی و تفسیر داده های موجود راجع به کشورها یا مناطق خارجی» تعریف می کند. بارندز^۲ در تعریفی بهتر «اطلاعات محصول جمع آوری، ارزشیابی و تحلیل تمام اطلاعات موجود راجع به فعالیت ها یا کشورهای خارجی است که به طور بالفعل یا بالقوه در برنامه ریزی و تصمیم گیری، اهمیت دارد.» گادسون^۳ اطلاعات را «تلاش از سوی دولت، فرد یا نهاد خصوصی به منظور جمع آوری، تحلیل، تولید، توزیع و استفاده از داده هایی که به یک دولت، گروه سیاسی، حزب، نیروی نظامی، جنبش یا جمعیت دیگر مربوط است و به نظر می رسد با امنیت آن دولت، فرد یا نهاد ارتباط دارد». رابرتسون^۴ استدلال می کند که یک تعریف رضایت بخش از اطلاعات باید شامل مفهوم تهدید باشد. زیرا بدون تهدید نیازی به اطلاعات وجود نخواهد داشت. این وجود تهدیدات یا احتمال تهدید است که دولت ها را وادار می سازد به جمع آوری اطلاعات پردازند و سپس برای مقابله با آن تهدیدات برنامه ریزی کنند. یک ویژگی منحصر به فرد اطلاعات، جمع آوری مخفیانه رازهای دیگران است. در تعریفی جامع اطلاعات را «به تلاش یک دولت، فرد یا نهاد خصوصی به منظور جمع آوری، مقایسه، ارزشیابی، تحلیل، یکپارچه سازی، تفسیر، توزیع، و استفاده نهایی از تمام داده های آشکار یا پنهانی اطلاق می شود که به صورت هدفمند و اغلب مخفی جمع آوری و تولید می گردد و محصولی در ارتباط با کشورهای خارجی، گروه های سیاسی، احزاب، نیروهای نظامی، جنبش ها یا سایر جمعیت ها از جمله سازمان های شورشی یا تروریستی تولید می کند که به عنوان منابع تهدید برای امنیت آن دولت، فرد یا نهاد خصوصی شناخته شده اند و به

۱. Hillsman

۲. Barnds

۳. Godson

۴. Robertson

طور بالقوه یا بالفعل برنامه ریزی و تصمیم گیری در بافت مقابله با آن تهدید حائز اهمیت است» (آستانا و نیرمال، ۱۳۸۸: ۳۰-۲۷).

اطلاعات موجب شناخت لازم از عوامل محیطی (بیرونی و داخلی) از جانب دشمن جهت موضع گیری متناسب، پایش رویدادهای محیط اطراف شامل نظامی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فناوری اثرگذار، وجود ساختارهای منسجم و قوی برای حفاظت از اطلاعات کشور و برخورداری طبقه بندی و محرمانگی متناسب از اطلاعات، اسناد و مدارک مربوطه به آنها می شود (مهانیان و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۶).

امروزه اطلاعات به عنوان مفهومی مستقل، تابعی از امنیت و ابزار تأمین امنیت است. تحولات در حوزه امنیتی، موجب توسعه مفهوم امنیت و مسائل پیرامونی از جمله اطلاعات شد. اطلاعات یعنی قدرت، هر کشوری که در سطح اطلاعاتی بالاتری باشد؛ امنیت، استقلال و تمامیت ارضی آن تأمین خواهد بود (شفیعی نیا، ۱۳۹۵).

از دیدگاه قرآن، اطلاعات صحیح، دقیق و منطقی موجب فهم درست، داوری و تصمیم گیری صحیح می شود، ضمن آن که باید دارای طبقه بندی، رده بندی، ثبت در مرکز تخصصی و حفاظت شده، نگهداری جداگانه بر اساس طبقه بندی صحیح باشد. اطلاعات باید تولیدی و از درون دشمن استخراج گردد و سطحی، تقلیدی و گذرایی نباشد. کلید کسب اطلاعات جدید در گردشگری است و تشکیلات اطلاعاتی باید دشمنان را در خارج از مرزها تحت نظر داشته باشند. (مائده: ۱۰۱، هود: ۶، توبه: ۵، انعام: ۵۹، انبیاء: ۶، اسراء: ۶، نمل: ۲۰، نساء: ۹۱، یوسف: ۵، قصص: ۲۸، بقره: ۲۱۷)

ساختار اطلاعاتی جمهوری اسلامی ایران: طبق اصل ۱۷۶ قانون اساسی کشور، شورای هماهنگی اطلاعات بر عهده شورای عالی امنیت ملی است که با حضور نهادهای اطلاعاتی، دادستان، وزیر امور خارجه و نماینده کمیسیون امنیت ملی مجلس تشکیل می شود. این هماهنگی در عمل و به صورت خاص صورت می گیرد. ولی شورای هماهنگی اطلاعات به صورت عام طبق ماده ۲ قانون تأسیس وزارت اطلاعات، با مدیریت وزیر و با حضور نهادهای اطلاعاتی تشکیل می گردد (شفیعی نیا، ۱۳۹۵).

طبق قانون تشکیل وزارت اطلاعات، نهادهای اطلاعاتی شامل وزارت اطلاعات، حفاظت اطلاعات ارتش، سپاه پاسداران، نیروی انتظامی و قوه قضائیه، اطلاعات ارتش، سپاه و سازمان

اطلاعات نیروی انتظامی می باشد. وزارت اطلاعات برای کسب و پرورش اطلاعات امنیتی و خارجی، حفاظت اطلاعات، ضد جاسوسی و به دست آوردن آگاهی لازم از وضعیت دشمنان داخلی و خارجی جهت پیشگیری و مقابله با توطئه‌های آنان تشکیل گردید. کلیه امور اجرایی امنیت داخلی بر عهده ضابطین قوه قضائیه می باشد. اهم وظایف وزارت اطلاعات «کسب و جمع‌آوری اخبار و تولید، تجزیه، تحلیل و طبقه‌بندی اطلاعات در ابعاد داخلی و خارجی؛ کشف توطئه‌ها و فعالیت‌های براندازی، جاسوسی، خرابکاری و اغتشاش علیه استقلال و امنیت و تمامیت ارضی کشور؛ ارائه خدمات اطلاعاتی ضروری و آگاهسازی نسبت به توطئه‌ها، همکاری و تبادل اطلاعات و تجارب اطلاعاتی با کشورهایی که حائز صلاحیت لازم باشند» است.

امنیت: به مفهوم کلی، آزادی و رهایی از ترس، خطر و احساس ایمنی از هرگونه تهدید و یکی از نیازهای اولیه و اساسی انسان‌ها از آغاز زندگی اجتماعی بوده است. (ریعی، ۱۳۸۴: ۴؛ طبعی، ۱۳۷۹: ۲۶-۲۳؛ شعبانی و پاشایی، ۱۳۹۵: ۲۶ و محبوبی مش، ۱۳۸۱: ۱۴۲) مفهوم امنیت همواره با تحولات نظام جهانی، متحول و سیال هستند، به طوری که دستیابی به توسعه بدون برخورداری از امنیت ناممکن است و توسعه نیز در برقراری امنیت به طور به سزایی نقش دارد و این پیوستگی در مقیاس‌های مختلف محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی مصداق پیدا می کند. در طول تاریخ، خطوط و مرزهای سیاسی به دلیل جداسازی واحدهای مستقل و گاهی نیمه مستقل سیاسی برای اعطای هویت ملی به دولت‌های ملی و محلی از نظر سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی به شکل خاصی اهمیت داشته اند (گادال و جنسولین^۱، ۲۰۰۰: ۱۴ و صیاد و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۰۰-۲۹۹).

رودهان^۲ در بررسی مؤلفه‌های پایداری امنیت، بر مواردی همچون مجموع اصول چندگانه امنیتی بر اساس عدالت در تمام سطوح، چندجانبه گرایی، نگرش چند بعدی^۳ (شامل بشر، محیط زیست و امنیت فراملی، چندفرهنگی و چندتمدنی)، رئالیسم هم زیست گرایانه^۴ در روابط بین الملل و فضای مجازی و همکاری چندجانبه فرهنگی. به موجب این رئالیسم، همکاری چندجانبه

۱. Gadala & Jeansoulin

۲. Nayef Rodhan

۳. Multidimensional

۴. Symbiotic Realism

ملت ها و دولت ها (که از نداشتن برخورد مطلق حاصل می شود) پدید می آید و همکاری چندجانبه فرهنگی^۱ نتیجه احترام چندجانبه، چندفرهنگی و جهان شهرگرایی^۲ است و به عدالت و امنیت منجر خواهد شد (رودهان، ۲۰۰۹: ۱۵ و صیاد و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۰۰).

نظریه های امنیت: بوزان^۳ امنیت را موضوعی بین ذهنی تعریف کرده و آن را مبتنی بر تصمیم بازیگر می داند، اما بیان می کند که امنیت در اجتماع شناخته می شود. در واقع این نظریه ترکیبی از رهیافت های مادی و سازه انگارانه^۴ می باشد. (داداندیش و کوزه گرکالجی، ۱۳۸۹: ۷۸) مکتب کپنهاک تعریف موسعی از امنیت ارائه می دهد، به ویژه اینکه امنیت اقتصادی و امنیت زیست محیطی را بررسی کرده و تنها امنیت نظامی را مورد توجه قرار نمی دهد. به بیانی دیگر امنیت ابعاد گوناگونی دارد که باید همه این ابعاد بررسی شوند (بوزان، ۱۳۸۹: ۱۱). در مجموع مهمترین موضوع در مکتب کپنهاک، امنیت ملی و تهدیدهای نسبت به آن است. بوزان تهدیدها نسبت به امنیت ملی را به پنج دسته تقسیم می کند که شامل: تهدید سیاسی که متوجه ثبات سازمانی دولت است، تهدید اجتماعی به هویت ملی مرتبط است، تهدید اقتصادی، تهدید زیست محیطی و تهدید نظامی که می تواند همه اجزای دولت را تهدید کند (بوزان، ۱۳۸۹: ۱۵۹).

بوزان در انتقاد به دیدگاه سستی امنیت، آن را به دلایل افزایش سطح روابط میان کنشگران نظام بین الملل و تغییر چهره تهدیدها، ظهور انواع دیگری از تهدیدها (به جز تهدیدهای نظامی)، ویژگی سیاسی امنیت و چند بعدی بودن امنیت از لحاظ فکری به پنج بعد نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی توسعه می دهد. در این قواره مفهوم امنیت به عنوان پیوند دهنده تئوری و تحلیل لحاظ می شود. در مجموع مکتب کپنهاک معتقد است که باید تلاش شود تا از امنیتی کردن بیش از حد موضوع ها و گنجاندن آنها در دستور کار امنیت پرهیز شود و این رسالت یک سیاست موفق است (صادقی و نادری، ۱۳۹۵: ۱۷۰). والت^۵ از دیدگاه مکتب واقع گرایی تدافعی ادعا می کند که مطالعات امنیتی بایستی بر روی پدیده جنگ که به وسیله قدرت های

۱. Cosmopolitanism

۲. Multilateralism

۳. Barry Gordon Buzan

۴. Constructivism

۵. Stephen Walt

نظامی که تحت کنترل سیاسی بازیگران دولتی اداره می شود، تمرکز کند. این مطالعات همچنین می تواند شامل کنترل تسلیحات و مدیریت بحران که به طور مستقیم در ارتباط با مسائل نظامی هستند، باشد (هیر، ۲۰۱۰: ۲۱۵). مطابق با نظریه «ساختاری-کارکردی»، همه رخدادهای اجتماعی اعم از تداوم، نظم، یکپارچگی، انگیزه، هدایت و سازگاری را بر اساس نیازهای جامعه توجیه می کند (صیاد و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۰۲).

از منظر قرآن کریم، ایمان خالص و واقعی، ایمان به اجرای احکام الهی، جهاد در راه خدا، وجود انبیاء و اولیاء الهی و یاری آنها، تربیت نبوی، توجه به جایگاه ولایت و ادای حق او، پرداخت حقوق شرعی، مراقبت دائم از مرزهای کشور و دین، پشیمانی از بدی ها، انجام اعمال نیک، مبارزه با ظلم و فساد، مجازات مفسدین، دوری از دشمن و آلودگی ها، صبر، استقامت و کوشش در راه انجام وظیفه، تحمل در برابر مشکلات و ناهنجاری ها موجب امنیت می شود و امنیت موجب پیشرفت، رفاه اقتصادی و اجتماعی، افزایش مبادلات اقتصادی، توسعه معیشت، محبت، صمیمیت و تعامل می شود. امنیت شرط توسعه رفاه و آرامش، توسعه عمران و گردشگری و مهمترین شرط زندگی سالم اجتماعی است و برای امنیت می بایست سرمایه گذاری لازم صورت گیرد و دو مقوله امنیت و سلامت الزاماً در الویت برنامه های حاکمیت قرار گیرد (بقره: ۱۹۳؛ انفال: ۲۴، ۶۰؛ نمل: ۴۴؛ نحل: ۹۷، ۱۱۲، ۱۱۴؛ مریم: ۳۳؛ کهف: ۸۸، ۹۸؛ احقاف: ۳۱؛ سباء: ۱۸، ۱۹؛ حشر: ۲۳؛ محمد: ۳۸، ۳۶؛ عنکبوت: ۶۷؛ حجر: ۵۰؛ فرقان: ۳۲؛ زحرف: ۱۰؛ تکوین: ۸؛ قریش: ۱، ۲، ۴).

ساختار امنیتی جمهوری اسلامی: مهمترین و اساسی ترین رکن امنیت کشور با توجه به وظائف و اختیارات، مقام معظم رهبری است. در کنار وزارت کشور به عنوان مسئول حفظ امنیت کشور و ناجا به عنوان بازوی اجرایی آن، دستگاه های متعددی، در سه دسته ۱- شوراهای سیاستگذاری و هماهنگی شامل شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور و شورای هماهنگی اطلاعات ۲- دستگاه های کشوری شامل وزارت کشور، وزارت اطلاعات و قوه قضائیه ۳- سازمان های نظامی شامل ستاد کل نیروهای مسلح، ارتش، سپاه و ناجا، فعالیت می کنند (استرکی، ۱۳۹۹: ۱۲۳-۱۲۹).

شورای تأمین استان و شهرستان وجود دارد. «طبق اصل ۱۷۳ قانون اساسی، موضوعات امنیتی از جمله بحران های امنیتی در شورای عالی امنیت ملی به ریاست رئیس جمهور به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی، تمامیت ارضی و حاکمیت ملی در جهت تعیین سیاست های دفاعی، امنیتی کشور در محدوده سیاست های کلی تعیین شده از طرف مقام رهبری، هماهنگ نمودن فعالیت های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی، امنیتی و بهره گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدها با ساختار مشخص تصمیم گیری که پس از تأیید مقام رهبری قابل اجرا خواهد بود» (منصور، ۱۳۷۶: ۹۴).

جدول (۱) ترکیب اعضای شوراهای امنیتی

عناوین شوراها	شورای عالی امنیت ملی	شورای امنیت کشور	شورای تأمین استان	شورای تأمین شهرستان
رئیس	رئیس جمهور	وزیر کشور	استاندار	فرماندار
نماینده رهبری	دو نفر نماینده رهبری	یک نفر نماینده رهبری	-	-
قوه مجریه	رئیس جمهور وزیر کشور وزیر امور خارجه وزیر اطلاعات رئیس سازمان برنامه و بودجه	وزیر کشور وزیر اطلاعات	استاندار	فرماندار
قوه مقننه	رئیس مجلس	عضو کمیسیون داخلی عضو کمیسیون شوراها	-	-
قوه قضائیه	رئیس قوه	-	رئیس دادگستری استان یا دادستان استان	رئیس دادگستری شهرستان
نیروهای مسلح	رئیس ستاد کل نیروهای مسلح	فرمانده کل ارتش	فرمانده یگان ارتش	فرمانده نظامی
		فرمانده کل سپاه	فرمانده سپاه	فرمانده ارشد
		فرمانده ناجا	فرمانده انتظامی استان	فرمانده انتظامی شهرستان
دبیر	دبیر	دبیر	دبیرخانه	دبیرخانه

سپاه پاسداران به منظور نگرهبانی از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن و تقویت کامل بنیه دفاعی از طریق همکاری با سایر نیروهای مسلح تشکیل که اهم مأموریت آن «مبارزه با عوامل و جریان هایی که در صدد خرابکاری، براندازی نظام و یا اقدام علیه انقلاب اسلامی می باشند. مبارزه با عواملی که با توسل به قوه قهریه در صدد نفی حاکمیت قوانین کشور باشند. همکاری با ناجا در جهت برقراری نظم، امنیت و حاکمیت قانون، حفاظت از اماکن و شخصیت های سیاسی و مذهبی، همکاری با ارتش در جهت پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی، همکاری با نهادهای اطلاعاتی کشور، مشارکت در عملیات امدادی به هنگام بروز بلایا، حوادث و انجام خدمات امدادی، آموزشی، تولیدی و جهاد سازندگی» می باشد. قرارگاه ثارالله یکی از قرارگاه های امنیتی سپاه در تهران است که وظیفه آن، مدیریت امنیت پایتخت و دیگر شهرهای استان تهران است. این قرارگاه حاکمیتی بوده و اصلی ترین واحد امنیتی درون سپاه است. قرارگاه ثارالله در صورت بروز بحران به تشخیص شورای عالی امنیت ملی، مسئولیت برقراری امنیت شهر تهران را عهده دار می شود. وزارت اطلاعات، ناجا و تمامی وزارت خانه های دولت در شرایط بحران تحت کنترل عملیاتی این قرارگاه به شمار می روند.

ناجا در راستای مدیریت بحران یگانی تخصصی با عنوان یگان های ویژه با مأموریت های «مقابله و مبارزه قاطع و مستمر با هر گونه خرابکاری، تروریسم و حرکت های مخمل امنیت، حفاظت از شخصیت های داخلی و خارجی، تامین حفاظت اجتماعات، تشکلها و راهپیمایی های قانونی و مجاز، مقابله و جلوگیری از هر گونه تشکل، راهپیمایی و اجتماعات غیر مجاز، کنترل موارد ویژه از قبیل مبارزه با قاچاق کالا و مفاسد اجتماعی، کنترل گلوگاه ها، مبارزه با کاروان های قاچاق مواد مخدر و مقابله با اشرار، انجام هر گونه عملیات منظم و نا منظم، انجام عملیات امدادی، پشتیبانی و کمک فوری به آسیب دیدگان حوادث غیر مترقبه، پشتیبانی و تقویت واحدهای ناجا و کمک به انجام وظائف آنان در شرایط خاص و وضعیت های بحرانی، همکاری با سایر نیروهای مسلح، رهایی گروگان، اقدامات ضد تروریستی و پدافند نوین» تشکیل و در حال انجام مأموریت می باشد.

وضعیت های امنیتی: برابر آخرین مصوبات، وضعیت های امنیتی به ۵ حالت و وضعیت طبقه بندی شده است. طبقه بندی وضعیت شامل: وضعیت عادی، وضعیت انتظامی، وضعیت امنیتی غیر مسلحانه، وضعیت امنیتی مسلحانه و وضعیت اقدام تروریستی می باشد. در وضعیت عادی، انتظامی و امنیتی غیرمسلحانه مدیریت انتظام ملی در صحنه میدانی و عملیاتی بر عهده فرماندهی نیروی انتظامی، در وضعیت های امنیتی مسلحانه و تروریستی به فرماندهی و مدیریت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی واگذار می شود.

تعامل: یک عمل و ارتباط دو جانبه از سوی افراد، گروه ها و یا دولت و مردم با یک دیگر، تعامل است (مصطفایی، ۱۳۹۳: ۱۷۶). از منظر روانشناختی هرچه تعامل فرد با جامعه گسترده تر باشد، روابط اجتماعی مستحکم تر و شخصیت فردی بیشتر رشد پیدا می کند و بالعکس، چنانچه ارتباط و تعامل شخصی با جامعه محدود یا کم شود، به همان اندازه فرد از تجربیات (معنوی و مادی) دیگران محدود می شود (آل عمران: ۱۰۵ و طباطبایی، ۱۳۷۸، ج ۳: ۶۰۸).

با کنکاش در قوانین اساسی، اختیارات رئیس جمهور، وزارت اطلاعات، وزارت امور خارجه، ارتش، سپاه، ناجا، سازمان پدافند غیر عامل و مدیریت بحران، علیرغم عدم وضع قانون در خصوص امنیت داخلی، مدیریت بحران های امنیتی و شرایط اضطرار، مدیران کشور را موظف به تعامل در بخش های مختلف وظائف نموده است که در انواع «دولت و مردم»، «دولت و مجلس»، «اجزای حکومت»، «اعضاء دولت»، «نیروهای مسلح»، «امنیتی»، «اطلاعاتی»، «دفاعی - امنیتی»، «حکومت و مردم» و «مدیریتی» قابل احصاء می باشد.

از دیدگاه قرآن کریم تعامل توأم با خویشتن داری، حفاظت از اسرار، دوری از نیرنگ، آمادگی در برابر دشمن، پای بندی به تعهدات، تعامل صحیح و مستمر موجب رستگاری، عدم سلطه پذیری، عدم تفرقه و همبستگی، اعتماد عمومی، پیوندهای اجتماعی و تعامل جهانی می شود (نساء: ۴۳، آل عمران: ۱۰۵ و ۲۰۰، قصص: ۱۰، مائده: ۶، انفال: ۱۱، کهف: ۱۴). از منظر امام خامنه ای (مدظله العالی) در اسلام، تعامل مبنای تفکر اسلامی در همه فعالیت ها با رعایت حدود و ضوابط است (امام خامنه ای، ۱۳۹۳/۰۲/۱۰، دیدار با کارگران گروه صنعتی مپنا). تعامل در حوزه اطلاعاتی و امنیتی دارای ظرافت ها و از دیدگاه مدیریت استراتژیک نیازمند

بررسی دقیق به منظور موازنه قدرت و حفظ مؤلفه های حاکمیت می باشد تا روند فعالیت های اطلاعاتی و امنیتی در حاکمیت به درستی انجام شود. مدیریت راهبردی امنیت در ستاد کل نیروهای مسلح و مدیریت راهبردی اطلاعات در وزارت اطلاعات در حال انجام است. سرانجام مدیریت کلان جامعه امنیتی و اطلاعاتی در شورای عالی امنیت ملی با توجه به شرح وظائف قانونی و حکومتی هدایت می شود.

انتظام ملی: همه فعالیت ها اعم از سیاسی، اقتصادی و فرهنگی به انتظام ملی وابسته است. امنیت را باید مهمترین دستاورد و کارکرد انتظام دانست که با فراهم آوردن بستر مناسب برای جامعه امکان رشد و ترقی مادی و معنوی را می دهد. از این منظر «انتظام» اصلی ضروری به شمار می آید که دولت و ملت مکلف به ایجاد و صیانت از آن هستند؛ چرا که در غیر آن، جامعه دستخوش نا امنی شده و بدین وسیله منافع ملی و فردی تهدید می گردد (افتخاری، ۱۳۷۹: ۶۱). از دیدگاه قرآن کریم، انتظام برای حاکمیت جامعه ضرورت داشته و موجب انسجام، قدرت و لازمه زندگی در جامعه است. انتظام جامعه در مقابل دشمن موجب اقتدار و در درون حاکمیت موجب عدم تزلزل و فروپاشی می گردد (نمل: ۱۷، صافات: ۱، انبیاء: ۱، طه: ۶۳، اسراء: ۱۲).

از منظر حضرت امام خمینی(ره)، انتظام ملی دارای دو بعد داخلی و خارجی است که در بعد داخل دارای نهاد های ولایت، سیاست، اقتصاد و فرهنگ است. نهاد ولایت، سه نهاد دیگر را تحت ارزش های الهی اداره می کند. اصول نهاد سیاست شامل: احقاق حقوق مستضعفان، جلب رضایت مردم، صیانت از استقلال کشور، وجود آزادی های مشروع، جمع بین رحمت و قاطعیت و کرامت انسانی و اصول نهاد اقتصاد شامل: محوریت عدالت، استقلال اقتصادی، مبارزه با سرمایه داری، پرهیز از راحت طلبی، ساده زیستی و تعاون می باشند. در بعد خارجی مبارزه و مقابله با کانون های تهدید: دخالت نیروهای بیگانه، تقویت ضد انقلاب، جاسوسی، ترور، محاصره اقتصادی، تهاجم فرهنگی و استفاده از حربه حقوق بشر مورد توجه بوده است. رعایت اصول در ابعاد داخلی و خارجی انتظام ملی در حاکمیت و جامعه موجب برقراری انتظام و امنیت ملی می شود و می توان ادعا نمود با اجرای این اصول بسیاری از بحران های جهان امروزی گریبان گیر

جامعه اسلامی نخواهد شد (افتخاری، ۱۳۷۹: ۹۳-۶۲ و ۱۱۰-۱۰۰). امام خامنه ای (مدظله العالی) فرمودند: «نظام جمهوری اسلامی، باید مظهر انتظام باشد» (امام خامنه ای، ۱۳۷۴/۰۸/۱۷، دانشگاه امام حسین).

بحران و مدیریت بحران: بحران های امنیتی: «پیدایش وضعیت امنیتی است که آسیب یا تهدیدی جدی امنیتی نسبت به ساخت های زیربنایی، یا ارزش ها و هنجارهای اساسی جمهوری اسلامی که مورد ادراک ذی نفع ها بوده و تحت فشار زمانی، محدودیت گزینه ها، در شرایط عدم قطعیت شدید و احساس کاهش کنترل، اتخاذ تصمیمات حیاتی، دقیق و پرهزینه را الزامی می سازد» (حسینی، ۱۳۸۴). بحران ها، آسیب های اجتماعی را به نا امنی تبدیل کرده و منافع استراتژیک را تهدید می نمایند، از سوی دیگر فرصت های بسیار ارزشمندی برای سازمان های کنترل کننده ایجاد می نمایند. هنر مسئولان امنیتی در تدبیر بحران، تبدیل تهدیدها به فرصت هایی است که در درون بحران ها نهفته است. برای حل بحران مراحل و روند خاصی باید طی شود که البته هر سیستمی که بحران در آن وجود دارد مراحل کنترل بحران نیز به فراخور آن تغییر می یابد و نمی توان برای انواع و سطوح بحران ها از یک روش کلان و مراحل یکسان استفاده کرد. چهار مرحله در کنترل و مدیریت بحران وجود دارد که عبارت از پیش بینی، پیشگیری، مقابله و ترمیم و بازسازی است (حسینی، ۱۳۸۴: ۲۲ و بیات، ۱۳۹۵).

مدیریت بحران در مرحله پیش بینی، به شناخت زوایا و جنبه های مختلف می پردازد. ماهیت مسئله، طرف های درگیر، منابع تهدید، میزان تهدید، عوامل مستعد و تهییج کننده بحران، بستر اجتماعی برای قابلیت بسیج افکار عمومی توسط حریف، منابع قابل دسترس برای مقابله کنندگان با بحران، میزان صحت برآوردهای اجتماعی و اطلاعاتی، بحران های فرعی، موضع اقشار مختلف، راه حل ها، قابلیت انعطاف و راهکارهای بیشتر، محدودیت ها، تمایل به پرداخت سرخوردگی حریف، انجام معامله با حریف و نحوه آن را تجزیه و تحلیل می نماید. در صورت دست یافتن به شناخت درست و واقع بینانه، فرآیند پیشگیری و مقابله با بحران با آمادگی دستگاه های امنیتی به سهولت انجام پذیر خواهد بود. مرحله پیش بینی یک فرآیند مستمر و پویا، بنیادی ترین و مهمترین بخش در مدیریت بحران های سیاسی و اجتماعی است، چرا که اگر مدیریت به درستی صورت گیرد، ابتدا می توان با کاربست سیاست هایی از بروز بحران جلوگیری کرد. در

صورت بروز می توان به راحتی بحران را کنترل و از تبعات زیانبار آن کاست (حسینی، ۱۳۸۴: ۲۴-۲۲ و بیات، ۱۳۸۷). هنر مدیران و کارشناسان حوزه اطلاعاتی و امنیتی این است که بحران را در برآورد های خود پیش بینی و نسبت به رفع موارد بحران از اقدام های لازم را انجام و دستگاه های حاکمیتی در این خصوص تعامل لازم را داشته باشند. نهادهای اطلاعاتی می بایست اطلاعات لازم جهت مدیریت بحران در چهار مرحله فوق با رعایت الزامات مربوطه در اختیار گذاشته تا به درستی و به موقع تصمیم گیری و نیروهای امنیتی تحت انضباط دقیق و اطاعت از دستورات مدیر بحران با کمترین خسارت اعم از مادی و معنوی (روانی) نسبت به برقراری انتظام ملی اقدام نمایند.

۲. روش شناسی تحقیق

پژوهش حاضر بر حسب هدف از نوع تحقیقات کاربردی است که با رویکرد آمیخته انجام شده است. مشارکت کنندگان در بخش کیفی، خبرگان دارای تخصص های مدیریت، مدیریت بحران، امنیت و علوم سیاسی بودند که از میان مدیران عالی و میانی کشوری و لشگری، اعضای هیئت علمی دانشگاه در رشته های مرتبط و با شرایط (تحصیلات کارشناسی ارشد به بالا، مدیریت بالای ۱۵ سال، فرماندهی و مدیریت لشگری جایگاه ۱۸ به بالا، مدیریت کشوری از رده مدیرکل به بالا) هستند. با این خبرگان مصاحبه نیمه ساختار یافته به عمل آمد که پس از انجام ۳۸ مصاحبه، به اشباع نظری و مضمونی رسید. متن مصاحبه ها پیاده سازی و توسط سه کدگذار به صورت مجزا کدگذاری و برای اطمینان از روایی کدگذاری، کدهای مشترک یا نزدیک به هم استخراج شد. پس از استخراج مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر، این مضامین مبنای تدوین پرسشنامه بخش کمی قرار گرفت.

جامعه آماری بخش کمی، مدیران عالی و میانی کشوری و لشگری، اعضای هیئت علمی دانشگاه در رشته های مرتبط و با شرایط (تحصیلات کارشناسی ارشد به بالا، مدیریت بالای ۲۰ سال، فرماندهی و مدیریت لشگری جایگاه ۱۹ به بالا، مدیریت کشوری از رده مدیرکل به بالا) بودند. پرسشنامه محقق ساخته حاوی ۲۱ گویه با قابلیت پاسخگویی در طیف ۵ گزینه ای تنظیم و

پس از تأیید اعتبار شاخص تناسب^۱، روایی محتوا^۲ (آلفای کرونباخ ۰/۸۸۰) توسط ۱۲ نفر از خبرگان، پایایی ترکیبی (۰/۹۱۶) به دست آمد.

حجم نمونه در بخش کمی بر اساس فرمول بارکلای ۴۶ نفر محاسبه شد. نمونه آماری به صورت هدفمند انتخاب و پرسشنامه بین آن‌ها توزیع شد. با توجه به کوچک بودن اندازه نمونه، برای اعتبارسنجی مدل از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی چند سطحی^۳ با روش حداقل مربعات جزئی استفاده شد و برای تحلیل، نرم افزار اسمارت پی ال اس^۴ نسخه ۳ به کار رفت. این نرم افزار به حجم نمونه حساس نیست، تا آنجا که حتی تعداد نمونه می تواند کمتر از تعداد کل متغیرها باشد (محسنی و اسپیدانی، ۱۳۹۳: ۵۲-۴۹؛ آذر و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۸-۴۹).

جدول (۲) شاخص های روایی و پایایی

دسته بندی	متغیرهای تحقیق	میانگین واریانس استخراجی	پایایی ترکیبی	آلفای کرونباخ	حداکثر مجذور واریانس مشترک
مؤلفه ها	شورای عالی امنیت ملی	۰/۷۹۵	۰/۹۲۱	۰/۸۸۲	۰/۶۳۲
	شورای امنیت کشور	۰/۷۶۷	۰/۹۰۷	۰/۸۹۰	۰/۵۸۸
	شورای تأمین استان	۰/۸۲۱	۰/۹۳۲	۰/۹۰۲	۰/۷۰۳
	شورای تأمین شهرستان	۰/۸۹۶	۰/۹۷۲	۰/۹۶۱	۰/۸۰۲
بعد	اطلاعاتی-امنیتی	۰/۷۳۲	۰/۹۱۶	۰/۸۸۰	-

برای تحلیل جدول (۲) باید توجه داشته باشیم: ۱- میانگین واریانس استخراجی طبق گفته فورنل و لاکر^۵ (۱۹۸۱) باید بالاتر از ۰/۵ باشد تا اعتبار همگرا تأیید شود. ۲- برای تأیید روایی واگرا می بایست حداکثر مجذور واریانس مشترک از میانگین واریانس استخراجی کوچکتر باشد. (داوری و رضازاده، ۱۳۹۶: ۷۹) ۳- پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ می بایست از ۰/۷ بزرگتر باشد. لذا با توجه به داده های موجود در جدول فوق و شرایط مذکور، روایی

۱. Content Validity Index

۲. Content Validity Ratio

۳. Confirmatory Factor Analysis

۴. Smart PLS

۵. Fornell-Larcker

همگرا، واگرا و پایایی ترکیبی تأیید می‌شود.

۳. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

الف) یافته‌های توصیفی

جامعه آماری بخش کمی این پژوهش ۴۶ نفر هستند که ویژگی‌های آن‌ها به شرح جدول

شماره (۳) می‌باشد.

جدول شماره (۳) متغیرهای جمعیت شناختی پژوهش

شاخص	سنجه	فراوانی	شاخص	سنجه	فراوانی
جنسیت	مرد	۴۶	سن	۴۰ تا ۵۰	۱۲
	زن	۰		۵۰ تا ۶۰	۳۴
تحصیلات	کارشناسی ارشد و معادل	۳	شغل	شاغل یا بازنشسته کشوری	۲۰
	دکترای تخصصی و معادل	۴۳		شاغل یا بازنشسته لشگری	۲۲
	۲۰ سال	۷		عضو هیئت علمی	۲
سابقه مدیریت	تا ۲۵ سال	۱۴	نوع شغل	مشاغل حوزوی	۲
	تا ۳۰ سال	۲۰		مدیریت عالی یا میانی کشوری	۲۰
	بیش از ۳۰ سال	۵		مدیریت عالی یا میانی لشگری	۲۶

جدول (۴) شاخص‌های توصیفی برای متغیرهای مدل

متغیرهای پژوهش	تعداد	میانگین	انحراف معیار	شاخص‌های نرمالیتی
شورای عالی امنیت ملی	۴۶	۵	۰	چولگی کشدگی
شورای امنیت کشور	۴۶	۵	۰	
شورای تأمین استان	۴۶	۴/۸۹۱۳	۰/۱۱۴۷	
شورای تأمین شهرستان	۴۶	۴/۷۸۲۶	۰/۱۱۷۰۳	

تجزیه و تحلیل جدول (۴) نشان می دهد که الف) میانگین متغیرهای مدل بالاتر از ۲/۵ (میانگین طیف) بوده است، در نتیجه تمام مؤلفه های اطلاعات- امنیت در تعامل مدیریت بحران های امنیتی تأثیر داشته اند. ب) از آنجایی که میزان چولگی و کشیدگی توزیع نرمال برابر صفر است، نتایج نشان می دهد که متغیرهای پژوهش را می توان نرمال در نظر گرفت.

ب) یافته های استنباطی

مصاحبه های به عمل آمده پیاده سازی و متن های حاصل از مصاحبه برای رسیدن به مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر، تحلیل مضمونی شد. نتایج نهایی حاصل از این تحلیل در جدول شماره (۵) گردآوری شده است.

جدول شماره (۵) مضامین استخراج شده از مصاحبه با خبرگان

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین اولیه
اطلاعاتی - عملیاتی	شورای عالی امنیت ملی	تطابق سیاست های شورا با سیاست های کلی رهبری، تعامل و هماهنگی سایر قوا و دستگاه ها با شورا، مشورت شورا با نخبگان و اندیشمندان کشور، بکارگیری امکانات برای مقابله با تهدیدها
	شورای امنیت کشور	تعامل و هماهنگی اعضاء با تصمیمات اتخاذ شده، تطابق اقدامات شورا با تصمیم های شورای عالی امنیت، مشورت شورا با نخبگان و اندیشمندان، مقابله با تهدیدها و ناهنجاری ها، مشکلات و امنیت داخلی
	شورای تأمین استان	تعامل و هماهنگی اعضاء با تصمیمات، مقابله با ناهنجاری ها و مشکلات و امنیت موجود، مشورت شورا با نخبگان و اندیشمندان، ارتباط مؤثر شورا با شوراهای تابعه
	شورای تأمین شهرستان	تعامل و هماهنگی اعضاء با تصمیمات، مقابله با ناهنجاری ها و مشکلات و امنیت موجود، مشورت شورا با نخبگان و اندیشمندان، ارتباط مؤثر شورا با شوراهای تابعه

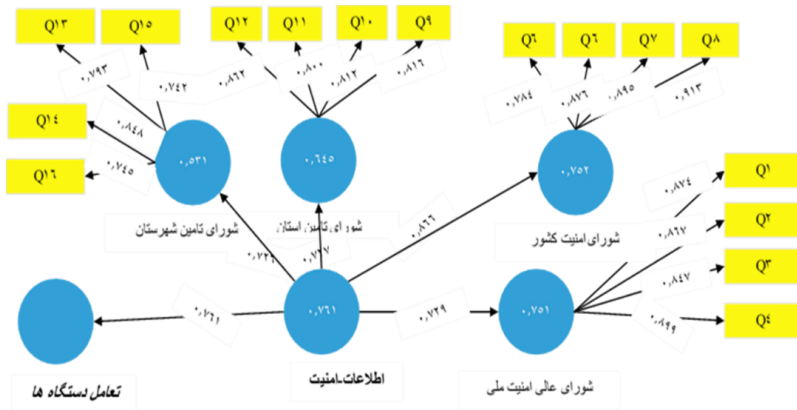
جدول شماره (۶) مدل تحلیل عاملی سه سطحی

بار عاملی مرتبه اول (۸)	شاخص	بار عاملی مرتبه دوم (۸)	مؤلفه	بعد
۰/۸۹۹	بکارگیری امکانات برای مقابله با تهدیدها	۰/۸۶۶	شورای عالی امنیت ملی	اطلاعات - امنیت = ۰/۷۳۱
۰/۸۶۷	تطابق سیاست های شورا با سیاست های کلی رهبری			
۰/۸۴۸	تعامل و هماهنگی سایر قوا و دستگاه ها با شورا			
۰/۸۴۷	مشورت شورا با نخبگان و اندیشمندان کشور			
۰/۹۱۳	مقابله با تهدیدها و ناهنجاری ها، مشکلات و امنیت داخلی	۰/۷۲۹	شورای امنیت کشور	
۰/۸۹۵	تعامل و هماهنگی اعضاء با تصمیمات اتخاذ شده			
۰/۸۷۶	تطابق اقدامات شورا با تصمیم های شورای عالی امنیت			
۰/۷۸۴	مشورت شورا با نخبگان و اندیشمندان			
۰/۸۶۲	تعامل و هماهنگی اعضاء با تصمیمات	۰/۷۲۷	شورای تأمین استان	
۰/۸۱۶	مقابله با ناهنجاری ها و مشکلات و امنیت موجود			
۰/۸۱۲	مشورت شورا با نخبگان و اندیشمندان			
۰/۸۰۰	ارتباط مؤثر شورا با شوراهای تابعه			
۰/۸۴۸	مشورت شورا با نخبگان و اندیشمندان	۰/۷۲۶	شورای تأمین شهرستان	
۰/۷۹۳	ارتباط مؤثر شورا با شوراهای تابعه			
۰/۷۴۵	مقابله با ناهنجاری ها و مشکلات و امنیت موجود			
۰/۷۴۲	تعامل و هماهنگی اعضاء با تصمیمات			

برای اطلاعات و امنیت شاخص ها و مؤلفه ها دارای بار عاملی بزرگتر از ۰/۵ در سطح اطمینان ۹۵٪ معنا دار بوده اند. مؤلفه ای که دارای بار عاملی بزرگتری باشد، در اندازه گیری بعد مورد نظر می تواند اهمیت بالاتری داشته باشد. با این توصیف در اطلاعات و امنیت ترتیب اهمیت مؤلفه ها بر اساس بار عاملی عبارت است: شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور، شورای تأمین استان و شورای تأمین شهرستان و با همین توجیه، ترتیب اهمیت شاخص های مربوطه را نیز می توان اینگونه توصیف کرد.

برای درک روابط بین مقوله ها و نیز اعتبارسنجی آن ها معادلات ساختاری به کار گرفته شد. مدل تحلیل عاملی تأییدی در حالت تخمین ضرایب معناداری حاصل از معادلات ساختاری در

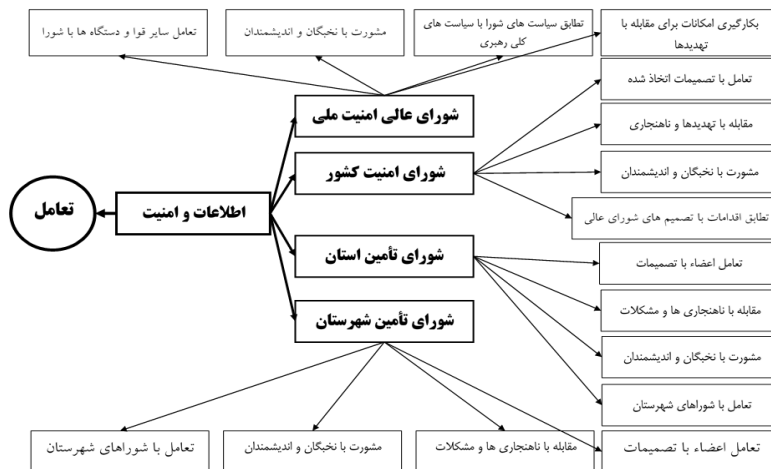
نمودار شماره (۱) آمده است. همان گونه که در مدل نشان داده شده است، همه مؤلفه های بدست آمده از تحلیل مضمونی مورد تایید قرار گرفته و در مدل باقی ماند.

نمودار شماره (۱) مدل تحلیل عاملی تأییدی در حالت تخمین ضرایب معناداری

بر اساس نظرات دریافت شده از خبرگان مرتبط با موضوع، ۱۶ شاخص احصا شد. با نگرش بر «نقش اطلاعات و امنیت در تعامل مدیریت بحران های امنیتی» در راستای برقراری انتظام ملی ۴ شاخص برای هر یک از مؤلفه های شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور، شورای تأمین استان و شورای تأمین شهرستان به شرح الگوی شکل (۲) به مرحله تأیید رسید.

مدیریت بحران های امنیتی

نمودار شماره (۲) الگوی اطلاعات-امنیت در تعامل مدیریت بحران های امنیتی

با توجه به نتایج حاصله استنباط می‌شود که میزان شاخص‌های احصایی در شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور، شورای تأمین استان و شورای تأمین شهرستان در حد مطلوب و مورد رضایت خبرگان نبوده و لازم است مسئولین کشور نسبت به ارتقاء شاخص‌های مذکور توجه جدی نمایند.

۴. نتیجه‌گیری

در زمان کنونی که مدیران دستگاه‌های اطلاعاتی و امنیتی با انواع ناآرامی‌ها و بحران‌ها مواجه می‌شوند، تعامل را در مدیریت بحران‌ها به ویژه بحران‌های امنیتی را الزامی می‌نمایاند. یکی از زمینه‌های تعامل در مدیریت بحران‌های امنیتی، اطلاعاتی-امنیتی است. این پژوهش با نگاهی به نقش مؤلفه‌های اطلاعات و امنیت در تعامل مدیریت بحران‌های امنیتی به عنوان یکی از ابعاد تعامل، دست یافت که اطلاعات-امنیت در تعامل مدیریت بحران‌های امنیتی تأثیرگذار و حائز اهمیت ویژه است.

سؤال پژوهش، ناظر بر بررسی نقش اطلاعات-امنیت بر تعامل مدیریت بحران‌های امنیتی است. برای دست‌یابی به این هدف پس از بررسی پژوهش‌های موجود و دریافت نظر خبرگان، این بعد از تعامل در چهار مؤلفه به همراه ۱۶ شاخص احصاء شد. محاسبه‌های آماری نشان داد که هر کدام از مؤلفه‌ها و شاخص‌ها به میزان و طریقی می‌تواند بر تعامل مدیریت بحران‌های امنیتی مؤثر بوده و الگوی آن را ترسیم نماید. شاخص‌هایی که با استانداردهای بخش‌های محتوایی و شاخص تناسب مطابقت داشتند و وارد مدل شدند، در تحلیل عاملی سه سطحی نیز مورد تأیید قرار گرفتند.

نتیجه بررسی‌ها و یافته‌ها در این تحقیق نشان داده است، اطلاعات و امنیت با اولویت چهارم حوزه به ترتیب شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور، شورای تأمین استان و شورای تأمین شهرستان بر تعامل مدیریت بحران‌های امنیتی اثربخش است. پژوهش‌های بشیری و همکاران (۱۳۹۹) در پی یافتن الگوی تاب‌آور در مدیریت بحران جوامع، «ثبات، پاسخ، بازیابی، کاردانی، افزونگی، خطرپذیری و سازگاری» به عنوان مضامین فراگیر در جوامع تاب‌آور تعیین گردید. تحقیق مهری (۱۳۹۸) نشان داد که با مقایسه وضع موجود و مطلوب اداره بحران‌های امنیتی،

فاصله زیادی دارد. در دکترین وضع مطلوب ولی بین سیاست ها و وضع موجود شکاف و اشکالاتی وجود دارد. پژوهش شعبانی و پاشایی (۱۳۹۵) بیان نمود که حاکمیت جهت استحکام ساخت درونی خود باید با مردم تعامل داشته باشد و ۳۵ عامل احصاء نمود. جدی (۱۳۸۳) نشان داد که سیستم مدیریت بحران به علت عدم تعامل سازمانی و ضعف قوانین، ضعف تحلیل اطلاعاتی عملکرد موفقیت نداشته است. پژوهش حاضر به دلیل پرداخت به نقش مؤلفه های اطلاعات و امنیت در تعامل مدیریت بحران های امنیتی در راستای مدیریت بحران های امنیتی با پژوهش های مهری (۱۳۹۸) و جدی (۱۳۸۳) و در خصوص تعامل با تحقیق شعبانی و پاشایی (۱۳۹۵) به صورت عمومی همراستا و با پژوهش بشیری و همکاران (۱۳۹۹) با توجه به سنجش و ارائه الگوی تاب آوری مدیریت بحران جوامع ناهمراستا می باشد.

بکارگیری امکانات برای مقابله با تهدیدها، مقابله با تهدیدها، ناهنجاری ها و مشکلات، تعامل و هماهنگی اعضاء با تصمیمات مصوب شورا و مشورت شورا با نخبگان و اندیشمندان کشور از عوامل دارای اولویت در مؤلفه اطلاعات و امنیت در تعامل مدیریت بحران های امنیتی به علت عدم بررسی اطلاعات و امنیت از منظر انتظام ملی نیز ناهمراستا است. به نظر می رسد ارائه روش و الگویی در حوزه اطلاعاتی- امنیتی در تعامل مدیریت بحران های امنیتی که نقش برجسته ای دارند، در پژوهش های مذکور مغفول مانده، ضمن آنکه ضعف قوانین، تعامل سازمانی و تحلیل اطلاعاتی که توسط جدی (۱۳۸۳) بیان گردید، همچنان وجود دارد.

پیشنهادها

الگوی اطلاعاتی-امنیتی ارائه شده در این پژوهش در تعامل مدیریت بحران های امنیتی به همراه شاخص های احصائی در شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور، شورای تأمین استان و شهرستان مؤثر شناخته شد که می تواند توسط سران قوا، وزیر کشور، استانداران و فرمانداران در جهت مدیریت بحران های امنیتی به منظور افزایش انتظام ملی و امنیت مورد بهره برداری قرار گیرد. در این زمینه و برابر آنچه در این بخش از مقاله ارائه شد، لازم است با سیاستگذاری متناسب، تهیه قوانین و بخشنامه های مورد نیاز، فرهنگسازی و نظارت لازم و مستمر موانع این حوزه مرتفع گردد. در این راستا پیشنهاد می شود:

- ۱) با توجه تهیه الگوی اطلاعاتی - امنیتی، توسط شوراها و اعضای مربوطه بهره برداری گردد
- ۲) شاخص های احصایی توسط شوراهای عالی امنیت ملی، امنیت کشور و تأمین استان و شهرستان، اعضاء و مدیران مرتبط بهره برداری و اجرایی شود.
- ۳) با عنایت به نبود قوانین «امنیت داخلی»، «شرایط اضطرار» و «مدیریت بحران های امنیتی»، وزارت کشور لوایح مذکور را تهیه و جهت تصویب اقدامات لازم را به عمل آورد.
- ۴) ساختار امنیتی کشور به همراه اعضاء مربوطه توسط دبیر شورای عالی امنیت ملی بازنگاری و اقدامات لازم صورت پذیرد.
- ۵) در اختیارات و وظائف قانونی قرارگاه های عملیاتی با شوراهای تأمین، تداخل ها و موازی کاری ها توسط وزارت کشور احصاء و در مراجع ذیصلاح مرتفع گردد.
- ۶) در مناطق آزاد دو شورای تأمین یکی به ریاست رئیس منطقه آزاد و دیگری به ریاست فرماندار تشکیل می شود. به لحاظ موضوعات امنیتی، شرح وظائف دقیق هر از این شوراها، حد و مرزها، اختیارات و تعامل این دو شورا برای رفع مشکلات، موانع، تداخل و عدم هماهنگی ها توسط وزارت کشور احصاء تا از طریق مراجع ذیصلاح مرتفع گردد.
- ۷) چگونگی تعامل دستگاه های اطلاعاتی با یک دیگر، میزان، حدود و هم پوشانی های مورد نیاز در وضعیت های عادی، انتظامی، امنیتی غیر مسلحانه، امنیتی مسلحانه و تروریستی توسط دبیر شورای عالی امنیت ملی، ستاد کل نیروهای مسلح و وزارت اطلاعات تهیه و پس از تصویب مراجع ذیصلاح اقدام گردد.
- ۸) چگونگی تعامل دستگاه های امنیتی با یک دیگر، میزان، حدود و هم پوشانی های مورد نیاز در وضعیت های عادی، انتظامی، امنیتی غیر مسلحانه، امنیتی مسلحانه و تروریستی توسط ستاد کل نیروهای مسلح و وزارت کشور تهیه و پس از تصویب مراجع ذیصلاح عملیاتی گردد.
- ۹) نحوه و چگونگی مشورت شوراهای عالی امنیت ملی، امنیت کشور، تأمین استان و

شهرستان با نخبگان و اندیشمندان، حوزه های فعالیت به صورت دقیق توسط دبیر شورای عالی امنیت ملی تهیه و پس از تصویب مراجع ذیصلاح اجرایی گردد.

تقدیر و تشکر

این پژوهش مرهون همکاری فرماندهان لشگری، مدیران و مسئولان کشوری، اعضای هیئت علمی دانشگاه عالی دفاع ملی می باشد که از این همکاری صمیمانه تشکر و قدردانی می نماید.

فهرست منابع و مآخذ

الف - منابع فارسی

- قرآن کریم، (۱۳۸۱)، ترجمه مهدی الهی قمشه ای، قم، انتشارات پاسدار اسلام.
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، (<http://farsi.khamenei.ir>).
- آذر، عادل، غلام زاده، رسول و فنوائی، مهدی، (۱۳۹۱)، مدل سازی مسیری-ساختاری در مدیریت (کاربرد نرم افزار اسمارت پی ال اس)، تهران، نگاه دانش.
- آستانا، ان.سی و نیرمال، آنجالی، (۱۳۸۸)، مدیریت اطلاعات و امنیت، مترجم علی پیرحیاتی، تهران، دانشکده اطلاعات.
- استرکی، اکبر، (۱۳۹۹)، ساختار امنیتی کشور با تأکید بر نقش اطلاعاتی ناجا، تهران، دانشگاه علوم نظامی امین.
- افتخاری، اصغر، (۱۳۷۹)، انتظام ملی (جامعه شناسی سیاسی نظم از دیدگاه امام خمینی رحمه الله علیه)، تهران، سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.
- بشیری، سعید، بیات، بهرام، جمشیدی، شروین، صالح زاده، رضا. (۱۳۹۹). سیر تکوین و تحول الگوهای مفهومی تاب آوری در مدیریت بحران جوامع، فصلنامه امنیت ملی، ۱۱ (۳۹)، ۲۸۸-۲۵۹. قابل بازیابی از: https://ns.sndu.ac.ir/article_1410.html
- بوزان، باری، (۱۳۸۹)، مردم، دولت ها و هراس، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- بیات، بهرام، (۱۳۸۷)، مدیریت بحران، تهران، دانشگاه علوم نظامی امین، تقریرات درسی.
- بیات، بهرام، (۱۳۹۵)، آسیب شناسی امنیت عمومی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، تقریرات درسی.
- جدی، مجید، (۱۳۸۳)، بررسی مدیریت بحران در زمینه امنیت داخلی و ارائه الگوی بهیه در این مورد، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده امنیت ملی.
- حسینی، حسین. (۱۳۸۴). مدیریت بحران با رویکرد امنیت عمومی. تهران، معاونت آموزش ناجا.
- داداندیش، پروین، کوزه گر کالجی، ولی. (۱۳۸۹). بررسی انتقادی مجموعه امنیتی منطقه ای با استفاده از محیط امنیتی منطقه قفقاز جنوبی، فصلنامه راهبرد، ۱۹ (۵۶)، ۱۰۷-۷۳. قابل بازیابی از: http://rahbord.csr.ir/article_124381.html
- داوری، علی و رضازاده، آرش، (۱۳۹۶)، مدل سازی معادلات ساختاری با نرم افزار PLS، تهران، جهاد دانشگاهی.
- ربیعی، علی. (۱۳۸۴). مطالعات امنیت ملی، چاپ سوم، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه.
- سامانه قوانین و مقررات مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، (<http://rc.majlis.ir>).
- شریعتی، شهروز، وکیلی، بهنام، قربانی شیخ نشین، ارسلان. (۱۳۹۹). نشانگان پیدایش موج پنجم تروریسم بین المللی در غرب آسیا، فصلنامه امنیت ملی، ۱۰ (۳۸)، ۳۴-۷. قابل بازیابی از: https://ns.sndu.ac.ir/article_1264.html

- شعبانی، ناصر، پاشایی هولاسو، امین. (۱۳۹۵). استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی ایران در تعامل مردم و حکومت با رویکرد فازی، فصلنامه امنیت ملی، ۶(۲۲)، ۳۰-۱۳. قابل بازیابی از: https://ns.sndu.ac.ir/article_630.html
- شفیعی نیا، شفیعی، (۱۳۹۵)، جامعه اطلاعاتی و امنیت داخلی، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، تقریرات درسی.
- صادقی، سید شمس الدین، نادری، مسعود. (۱۳۹۵). تحلیل ابعاد امنیت دولت در ایران قرن بیست و یکم، فصلنامه دولت پژوهی، ۲ (۵) ، ۲۰۲-۱۶۵. قابل بازیابی از: https://tssq.atu.ac.ir/article_4106.html
- صیاد، محمداکظم، بزرگمهر، علی، امینی، آرمین، طاهری، ابوالقاسم. (۱۳۹۹). تهدیدهای سایبری و اقدامات امنیتی در فضای مجازی، فصلنامه علمی امنیت ملی، ۱۰ (۳۸) ، ۳۳۰-۲۹۳. قابل بازیابی از: https://ns.sndu.ac.ir/article_1208.html
- طبیعی، منصور، (۱۳۷۹)، سیمای امنیت در نهج البلاغه، تهران، سازمان عقیدتی سیاسی ناجا.
- علامه طباطبایی، محمدحسین، (۱۳۷۸)، تفسیر المیزان، ترجمه محمدباقر موسوی همدانی، جلد ۳، قم، انتشارات اسلامی (جامعه مدرسین حوزه علمیه قم).
- محبوبی منش، حسین. (۱۳۸۱). امنیت و انحرافات اجتماعی، مطالعات راهبردی زنان، فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، ۳ (۱۸)، ۱۵۹-۱۳۳. قابل بازیابی در: <http://ensani.ir/fa/article/89452>
- محسنی، شهریار و اسفیدانی، محمدرحیم، (۱۳۹۳)، معادلات ساختاری مبتنی بر رویکرد حداقل مربعات جزئی به کمک نرم افزار اسمارت پی ال اس، تهران، مؤسسه کتاب مهربان نشر.
- مصطفایی، عبدالمحمد، (۱۳۹۳)، جایگاه گفتگو و تعامل در ایجاد همبستگی با نگرش به سیره نظری و عملی امام خمینی، تهران، آوای نور.
- منصور، جهانگیر، (۱۳۷۶)، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران، نشر دوران.
- مهبان، علیرضا، قاضی زاده، سیدضیاء الدین، معینان، علی، (۱۳۹۴)، شاخص سازی برای پایش چشم انداز سازمان ها، دوماهنامه اطلاعات راهبردی، ۱۳ (۱۲۷)، ۳۱-۹.
- مهری، علی. (۱۳۹۸)، ارائه الگوی راهبردی در اداره امور بحران های امنیتی بر اساس گفتمان امام و رهبری، قانون اساسی، تجارب جمهوری اسلامی ایران و بهره گیری از تجارب موفق بشری، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده امنیت ملی.

ب- منابع لاتین

- Al-Rodhan, N. R (۲۰۰۹) The Three Pillars of Sustainable National Security in a Transnational World, Lit Verlag.
- Gadal, S, & Jensoulin, R (۲۰۰۰) Border, frontiers and limits: some computational concepts beyond words. Cybergeo: European Journal of Geography.
- Hare, Forrest (۲۰۱۰); The Cyber Threat to National Security: Why Can't We Agree? CCD COE Publications, Tallinn, Estonia.